

3. ДАЛО, ф. Р-405, оп. 1, спр. 21, арк. 21.
4. ЦДАВО, ф. Р-166, оп. 4, спр. 190, арк. 243 зв.
5. ДАЛО, ф. Р-401, оп. 1, спр. 540, арк. 2–2 зв.
6. Там само, ф. Р-405, оп. 1, спр. 21, арк. 29–29 зв.
7. ЦДАВО, ф. Р-166, оп. 4, спр. 190, арк. 242.
8. ДАЛО, ф. Р-401, оп. 1, спр. 24, арк. 99.
9. Там само, арк. 138.
10. ДАЛО, ф. Р-401, оп. 1, спр. 23, арк. 174.
11. Там само, спр. 34, арк. 222.
12. Там само, спр. 595, арк. 6–10.
13. Державний архів Одеської області (далі – ДАОО), ф. Р-150, оп. 1, спр. 601, арк. 5.
14. Там само, арк. 42–43.
15. ЦДАВО, ф. Р-166, оп. 4, спр. 190, арк. 242 зв.–243 зв.

Прынь М.О. Луганский музей живописной культуры 1920-1924 гг.

Статья посвящена исследованию истории становления Луганского музея живописной культуры. В ней освещен процесс музея создания, охарактеризованы основные мероприятия и направления его практической деятельности. Рассмотрена экспозиционная, культурно-образовательная и фондовая деятельность музея.

Ключевые слова: художественный музей, экспонаты, фондовая работа, экспозиция, просветительская деятельность, «Дар Одессы Донбассу».

Prun M.O. Luhansk Museum of Artistic Culture 1920-1924th

The article is dedicate to the history of formation of Luhansk Museum of Artistic Culture. It highlighted the creation of the museum, describes the main activities and the practice areas of the museum. Consider his exposition, cultural and educational activities and fund work.

Keywords: art museum, exhibits, fund work, exposure, educational activities, «The Odessa's Gift to Donbas».

Подано до друку: 28.03.2013 р.

УДК: 069.1.94.930.85

І.В. НІКІТІНА

**Інтеграція колекцій громадських музеїв
до Державного музейного фонду України
(на прикладі Народного музею історії
Балаклави)**

У статті розглянуто шлях включення колекції з Народного музею історії Балаклави до фондів Національного музею героїчної оборони і визволення Севастополя, простежено стан отриманої колекції, охарактеризований її зміст, з'ясовані основні проблеми щодо її наукового опрацювання. Доведено, що предмети колекції надають змогу значно поповнити зміст державного музейного фонду з історії Балаклави; їх включення до фондів провідної музейної установи Севастополя дозволило врятувати їх для культурного надбання країни.

Ключеві слова: колекція, музей, Балаклава, музейний фонд.

Розвиток музейної справи в Україні на сучасному етапі викликає інтерес у багатьох дослідників. Не зважаючи на економічні умови становлення молодій українській державі, вітчизняні музейники продовжують служити великій справі збереження та популяризації культурного надбання країни. Це відноситься до музеїв будь-якої форми власності, в т.ч. й громадських (музеїв на громадських засадах). Але, на жаль, упродовж останніх десятиріч велика їх кількість за різних обставин була змушена припинити свою діяльність. Часто це призводило до втрати музейних колекцій. Але є й інші приклади. Тож, досвід урятування таких колекцій, на нашу думку, заслуговує вивчення й наукового обговорення.

У даному дослідженні розглядаємо шлях інтеграції до Державного музейного фонду України колекції Народного музею історії Балаклави. Підставою для дослідження стали документи ліквідованого громадського музею, аналіз отриманої від нього колекції, відомості Національного музею героїчної оборони і визволення Севастополя, який отримав цю колекцію до своїх фондів.

Народний музей історії Балаклави (далі – НМІБ) було створено в 1967 р. До 1982 р. він функціонував у Будинку культури Балаклавського рудоуправління ім. О.М. Горького, в 1982–1994 роках не працював, з 1994 до 2005 р. працював у приміщенні Балаклавського дома дитячої творчості. За період роботи музею його директорами В.А. Кітровою, Л.В. Кожевниковою, Ф.І. Каневою (очолювала цей музей майже 30 років) було сформовано колекцію кількістю більше, ніж 1,5 тис. музейних предметів, які характеризували історію Балаклави (нині район м. Севастополь, розташований за 14 км на південний схід від центру міста) з давнього часу до початку ХХІ ст. Музей відіграв важливу роль у культурному житті Балаклави, він знайомив мешканців і гостей Балаклави з важливішими подіями в її історії, тут збиралися на свята ветерани Великої Вітчизняної війни радянського народу 1941–1945 років, у 1970-ті роки при музеї працювали ради слідопитів, у 1990-ті роки – гурток краєзнавців. У 2001 р. балаклавському музею було присвоєно звання «Народний» [1]. У 2005 р. Народний музей історії Балаклави включили до складу Музею героїчної оборони і визволення Севастополя¹. Це сталося після того, як Балаклавська районна державна адміністрація прийняла рішення про включення до створеної у Національному музеї героїчної оборони і визволення Севастополя (далі – НМГОіВС) відповідної філії (згодом відділу) Народного музею історії Балаклави за погодженням з Управлінням культури Севастопольської міської державної адміністрації та керівництвом севастополь-

¹ Нинішній Національний музей героїчної оборони і визволення Севастополя (НМГОіВС) було створено в 1960 р., це провідна музейна установа міста-героя, що займається вивченням його історії з 1783 р до сучасності: об'єкти у його складі – Панорама «Оборона Севастополя 1854–1855 років», Діорама «Штурм Сапун-гори 7 травня 1944 р.», Оборонна вежа Малахового кургану, будинок-музей севастопольських підпільників, Собор Рівноапостольного великого князя Володимира – усипальня великих російських адміралів).

ського музею [3]. З лютого 2005 р. автором даного дослідження було розпочато інвентаризацію музейного зібрання. Паралельно робота музею продовжувалася ще до осені 2005 р., зокрема, обслуговувалися відвідувачі (всього музей відвідало за «ліквідаційний» період більше 300 осіб), було також влаштовано 2 виставки у приміщенні музею. Планувалося доки будуть тривати роботи зі створення нової експозиції у переданій НМГОіВС в 2004 р. будівлі колишнього Балаклавського воєнкомату, створити на базі Народного музею історії Балаклави виставку із залученням – крім матеріалів власне балаклавського музею – також музейних предметів з історії Балаклави з фондів НМГОіВС. Але у жовтні 2005р. у будівлі, де до цього розміщувався Народний музей історії Балаклави, почався ремонт даху, під час якого будівля стала аварійною і знаходитися там було небезпечно. Тож, адміністрація НМГОіВС прийняла рішення про розбір експозиції та вивезення колекції до фондового свого сховища. Основна частина колекції була доставлена до НМГОіВС протягом місяця; завершено вивезення предметів і матеріалів балаклавського музею було влітку 2006 р. Треба зазначити, що НМГОіВС до середини 2006 р. не втрачав надію створити в колишньому приміщенні Народного музею історії Балаклави постійну виставку з історії цієї частини сучасного Севастополя. На початку 2006 р. було розроблено тематичний план такої виставки, але реалізувати його не вдалося. Паралельно з роботою над виставкою та початком робіт щодо формування тематико-експозиційного плану постійної експозиції з історії Балаклави у музеї було розпочато роботу щодо оформлення предметів колекції з НМІБ до фондів НМГОіВС. Але тут виникли певні труднощі: документація у НМІБ велася не досить уважно, тому при надходження музейних предметів до фондів НМГОіВС було з'ясовано, що були приклади, коли внесені до інвентарних книг предмети були відсутні, або навпаки – були отримані необліковані предмети. Найбільш активно обробка балаклавської колекції велася в 2006–2007 роках, у складанні наукових паспортів нових музейних предметів узяли участь майже всі наукові співробітники НМГОіВС. На першому етапі оформлення музейних предметів у їх опису допомагала колишній директор НМІБ Ф.І. Канева, яка працювала на той час у НМГОіВС на посаді техника. Але з її смертю у листопаді 2007 р. співробітникам НМГОіВС довелося розраховувати лише на наукову літературу й архівні джерела. Додаткова допомога надійшла від мешканців самої Балаклави. Багато в чому сприяв цьому й факт проживання автора цього дослідження безпосередньо в Балаклаві, у зв'язку с чим матеріали загального змісту більшою частиною отримали науковий опис. Але необхідно було ще прожовувати обробку предметів із персональних комплексів. Окрім того, проблема виникла й в описі археологічних пам'яток із НМІБ, оскільки часто дарувальники не вказували точне місце знаходження предметів, тож уточнення їх датування було практично не можливо, й воно здійснено за аналогіями у каталогах.

У цілому, стан колекції був дуже проблемний. При першому ж загальному прийомі її до НМГОіВС було встановлено наявність великої кількості предметів із незадовільним станом збереження, багато з них було списано. Крім того, більша частина фото, що знаходилися у експозиції були міцно приклеєні – так, що не вдалося відклеїти. На щастя більша частина таких матеріалів – копії, але були випадки використання таким чином й оригінальних предметів. Цей факт призвів до втрати частини експонатів, позаяк незадовільний стан планшетів не дозволив зберігати ці фото у належному вигляді. В документах НМІБ відомості про дарувальників предметів було зафіксовано дуже коротко, оновлення цієї бази даних за час існування громадського музею не відбувалося, і під час передачі колекції до фондів НМГОіВС далеко не на всі предмети була повна формація. У зв'язку з цим намагалися налагодити зв'язок із колишніми дарувальниками чи їх нащадками, що не завжди вдавалося. Наразі цей процес все ще триває.

На нашу думку основні проблеми щодо продовження опрацювання балаклавської колекції – це пошук відомостей щодо легенд предметів, проведення їх всебічного вивчення, активування фізичного опису, виявлення у складі колекції предметів, які потребують реставрації чи списання. Й головне – активізувати роботу щодо уточнення кількісного змісту колекції.

Щодо рівня інтеграції колекції Народного музею історії Балаклави до Державного музейного фонду, то тут насамперед необхідно зазначити, що науковий опис уже отримали більше, ніж 600 музейних предметів і матеріалів науково-допоміжного фонду. Основна частина ще не опрацьованого матеріалу зберігається у експозиційному зібранні музею, частина знаходиться у стані поточної обробки у відділах НМГОіВС. Так, у березні цього року, наприклад, було оформлено до фондового зібрання НМГОіВС фото із зображенням вежі Донжон генуезької фортеці «Чембало», датованого 1970-ми роками – вкрай важливого експонату, з огляду на обвалення частини її стіни у 2008 р. та робіт з її реконструкції, – відтак усі фото пам'ятки до 2008 р. є вже самі собою документальними пам'ятками.

Предмети з фондів Народного музею історії Балаклави використовувалися на виставках з історії Балаклави у 2007–2012 роках (виставки експонувалися на свято День історичного бульвару). При створенні у 2008 р. виставки «Легендарний ЕПРОП» було експоновано фото будівництва споруди Клубу Експедиції підводних робіт особливого призначення у центрі Балаклави (нині у цій будівлі розташований Балаклавський центр культури та дозвілля) – експонат зараз є частиною фондового зібрання НМГОіВС і надійшов саме з НМІБ [4]. У виставці «Новий світ по-балаклавські» – про життя цього району сучасного Севастополя у 1920–1930-ті роки із надходжень НМІБ використано фото відпочиваючих на базі відпочинку «Прибой» вказаного часу. Крім того, автором цих рядків у 2010–2012 роках проведено роботу щодо створення лекцій-

ного матеріалу з історії Балаклави від VIII ст. до н.е. до 2011 р., в межах якого передбачено створення ілюстративного та відео матеріалу для вказаного лекторію – буде неодмінно використано фото та документи з фондів колишнього музею Балаклави. Передані з Балаклави музейні предмети введені до тексту тематико-експозиційного плану постійної експозиції щодо історії Балаклави, але, на жаль, у зв'язку з тим, що фонд комунального майна м. Севастополь у 2009 р. зняв з балансу музею будівлю, де передбачалося створення експозиції з історії Балаклави, цей проект поки залишається не реалізованим.

Якщо оцінювати в цілому надбання для Державного музейного фонду України, отримане у зв'язку із залученням до НМГОіВС фондів ліквідованого Народного музею історії Балаклави – слід зазначити наступне. По-перше, за часи існування громадського музею в Балаклаві офіційно до державного фонду було зараховано тільки 100 предметів – такий факт не надавав змогу вести уважний облік з боку НМГОіВС, який є методичним органом щодо громадських музеїв Севастополя. Відтак, маємо право говорити, що тільки повне включення фондів Народного музею історії Балаклави можна вважати введенням їх до Державного музейного фонду України. По-друге, зміст фондів НМІБ дозволив заповнити деякі лакуни у фондовому зібранні самого НМГОіВС стосовно історії Балаклави. Серед унікальних предметів: особисті документи М.І. Адамчука, уродженця Вінницької області, у 1933–1941 роках – бригадира будівельної бригади у Балаклавському рудоуправлінні ім. О.М. Горького, учасника війни (брав участь у складі 1-го Білоруського фронту в Прибалтійській операції, Східно-Померанської операції, штурмі Берліну, під час якого отримав поранення і помер від ран у шпиталі в Німеччині [2]). Завдяки надходженням із НМІБ вдалося доповнити персональні колекції Ф.А. Шпаковича – «легенди» водолазної справи у Севастополі й Балаклаві (в 1930-их роках – начальника Балаклавського Військово-Морського водолазного технікуму) та О.С. Грошева (в 1951–1960 та 1963–1968 роках керівника Балаклавським рудоуправлінням ім. О.М. Горького). Значно було поповнено колекцію предметів часу Кримської (Східної) війни 1853–1856 років – зокрема частини паль, які були покладені англійцями під час будівництва набережної у Балаклаві, коли королівський експедиційний корпус тут базувався [5]. Що стосується включення до фондів НМГОіВС предметів з датуванням до 1783 р. (що вже пройшли науковий опис), зазначимо піфос і наконечник стріли. Серед предметів, які є важливими з історії самої Балаклави, – саме з фондів НМІБ НМГОіВС отримав, наприклад, фото місця базування Експедиція підводних робот особливого призначення (ЕПРОП), копію фото Балаклавського трамваю, саперну лопатку, знайдену на місці базування 456-го стрілецького полку під час оборони Балаклави у 1941–1942 років (на г. Кастрон біля руїн фортеці «Чембало»), стяг Севастопольського прикордонного корабельного загону 1970-х років, зразки стародавньої кераміки тощо.

Окрім того, необхідно зазначити, що свого часу, вирішуючи долю НМІБ адміністрація Балаклавського будинку дитячої творчості намагалася будь-яким чином не дати можливість вивезти колекцію з їх приміщення. Тільки завдяки наполегливості адміністрації НМГОіВС (особливо заступника директора з наукової роботи С.В. Костюченко) було розпочато процес переведення експонатів. Й відбувався він у режимі негайної евакуації, оскільки розуміли, що залишати музейні предмети у аварійній будівлі небезпечно; більше того – у зв'язку з припиненням роботи музею виникла ситуація, коли вже не можливо було гарантувати збереженість колекції. Автору даного дослідження довелося, навіть, вислуховувати, м'яко кажучи, докори з боку представників Балаклавської районної ради, поки вдалося їм довести, що вивезення предметів до фондів НМГОіВС є цілком законним і необхідним насамперед для того, щоб ці речі не були втрачені для історії та культури Балаклави й Севастополя.

Таким чином, історія отримання НМГОіВС колекції ліквідованого балаклавського музею показав, що тільки завдяки такому кроку вдалося врятувати її для нащадків. Рівень інтеграції її до Державного музейного фонду України свідчить, що йде цілком гармонійний процес вживлення експонатів колекції колишнього громадського музею до фондів музею державного. При встановленні основних проблем стану цієї колекції доведено, що основне завдання на майбутнє – активізувати пошук інформації до повноцінного опису отриманих музейних предметів, а також утримання їх у належному технічному стані.

Джерела та література

1. Матеріали ліквідованого Народного музею історії Балаклави.
2. Приватний архів автора, протокол наради у Балаклавській районній державній адміністрації, 2005 р.
3. Структура виставки «Легендарний ЕПРОП», 2008, арк. 2.
4. Наукові паспорти на документи М.І. Адамчука.
5. Тематико-експозиційний план постійної експозиції з історії Балаклави, 2010, арк. 11.

Никитина И.В. Интеграция коллекций общественных музеев в Государственный музейный фонд Украины (на примере Народного музея истории Балаклавы)

В статье рассмотрен путь включения коллекции из Народного музея истории Балаклавы в фонды Национального музея героической обороны и освобождения Севастополя, прослежено состояние полученной коллекции, охарактеризовано ее содержание, уяснены основные проблемы по ее научной обработке. Доказано, что предметы коллекции дают возможность значительно пополнить содержание государственного музейного фонда по истории Балаклавы, их включение в состав фондов ведущего музейного учреждения Севастополя позволило спасти их для культурного наследия страны.

Ключевые слова: коллекция, музей, Балаклава, музейный фонд.

Nikitina I.V. Integration of collections of public museums into the State museum fund of Ukraine (on the example of the Public museum of history of Balaklava)

In article the way of the collections' inclusion from the Public museum of history of Balaklava to funds of the National museum of heroic defense and liberation of Sevastopol is considered. The condi-

tion of the received collection is tracked, its contents is characterized, the main problems on its scientific processing are understood. It is proved, subjects of a collection give the chance to fill up considerably the maintenance of the state museum fund on Balaklava's stories, their inclusion in structure of funds of lead museum agency of Sevastopol allowed to rescue them for a cultural heritage of the country.

Keywords: collection, museum, Balaklava, museum fund.

Подано до друку: 09.04.2013 р.

УДК 069.015(4)

С.В. МУРАВЬСКА

**Промоційні об'єднання музеїв
вищих навчальних закладів
та особливості їхнього створення**

У статті автор аналізує особливості створення установ національного та міжнародного масштабу, метою яких є захист інтересів музеїв вищих навчальних закладів. У ході цього процесу виділено 3 етапи. Знаковою подією першого з них є утворення Асоціації академічних музеїв і галерей у США. Другий етап був обумовлений науковою дискусією щодо «кризи в середовищі університетських музеїв»; на цій хвилі утворилися промоційні об'єднання у Великобританії, Австралії, Нідерландах, інституція «Universeum», яка опікується проблемами університетської спадщини в цілому. Створення у 2001 р. Комітету університетських музеїв і колекцій Міжнародної ради музеїв (UMAC ICOM) знаменувало початок третього етапу, який триває досі.

Ключові слова: музей, колекція, вищий навчальний заклад, університет, промоція, об'єднання.

Об'єднання міжнародного та національного характеру, метою яких є просування інтересів музеїв і колекцій вищих навчальних закладів (далі –ВНЗ, університети, хоча в різних країнах мова може йти про коледжі, академії, інститути) досі не ставали об'єктом дослідження українських науковців. Дуже епізодично ця тема висвітлена у статті Лілії Казанцевої [1]. Стосовно закордонної історіографії питання, то певною мірою до нього зверталися у своїх докторських дисертаціях португальська дослідниця Марта Лоуренсо та Зенобія Ре Козак із Великобританії [7; 9]. Публікації Кейт Арнольд-Фостер, Клаудії Фейгль, Моніки Кнофлер, Яні Хереман й інших дослідників висвітлюють виключно особливості створення промоційних інституцій у окремо взятих країнах [3–5; 8; 10; 20; 22]. З огляду на це, актуальність статті не викликає сумніву.

Між двома світами

За словами одного із засновників мексиканської музеології Данієля Рубіна дела Борбола, «музей є публічною інституцією популяризації освіти у різних напрямках людського знання, центром наукового дослідження, який здійснює переважаючий внесок у всі сфери науки, в той же час – це установа, яка стимулює самоосвіту, спонукає думати та спостерігати, зрештою, це унікальний